ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ МИТНОЮ СПРАВОЮ В УКРАЇНІ

ТЕРЕЩУК Юрій Вікторович - кандидат юридичних наук, заступник начальника Буковинської митниці Дермитслужби

ORCID: 0009-0006-3082

УДК 342.9

DOI 10.32782/NP.2022.4.40

В науковій статті досліджено поняття «митної справи» та «митної політики» як основних складових розвитку національної системи митного регулювання. Встановлено, що митна політика є складовою державної політики та спрямована на захист економічної безпеки держави.

Обґрунтовано, що митна справа – це специфічна діяльність держави та уповноважених органів, у межах якої забезпечується реалізація та захист ними публічних інтересів у сфері зовнішньоекономічної політики, національної та економічної безпеки держави з метою реалізації державної митної політики.

Автором охарактеризовано три основні функції митної політики: фіскальну; регулятивну; захисну. Зроблено висновок, що, здійснюючи основні завдання митної політики, органами управління зазвичай всі ці функції виконуються в комплексі.

Для належного управління, митна справа потребує постійного впорядкованого впливу, який в той же час нерозривно пов'язаний із митною політикою держави. Будь-які напрямки реформування митної справи мають сприяти безпеці та міжнародній торгівлі, ефективному справлянню митних платежів, розвитку інфраструктури, електронних технологій та сервісів для міжнародної торгівлі та підвищенню ефективності міжнародного митного співробітництва.

Ключові слова: митна справа, митна політика, функції митної політики, управління митною справою, митні органи.

Постановка проблеми

Невід'ємною складовою державної політики України як суверенної і незалежної, соціальної і правової держави є ефективна реалізація та здійснення нею митної політики.

Митна політика є одним з найважливіших показників економічного розвитку держави та за умови належної організації та управління вона сприяє швидкому зростанню обсягів міжнародних економічних контактів, розвитку належного розподілу праці, поглибленню економічної взаємозалежності держав.

Кінцевим результатом належної організації управління митною політикою має бути вільне переміщення товарів та послуг, капіталів, робочої сили через державний кордон та створення умов для дієвого захисту інтересів вітчизняних товаровиробників, що має в подальшому зміцнити економічну безпеку країни.

По-справжньому ефективна реалізація державної митної політики може бути лише в тому випадку, якщо буде враховуватися світовий досвід та тенденції розвитку міжнародних відносин. В той же час, при недостатній міжнародній співпраці в цій сфері очікуваний ефект буде мінімальним як в межах кожної конкретної держави, так і для світової спільноти загалом.

Відповідно до ст. 5 Митного кодексу України «Державна митна політика – це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України,

регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки. Державна митна політика є складовою частиною державної економічної політики» [1].

Досліджуючи сутність державної митної політики, необхідно розглядати її як один з елементів системи державного управління зовнішньо-економічною діяльністю, яка включає також вектори та механізми здійснення митної справи органами, які є уповноваженими на це.

В питаннях регулювання митної справи варто відмітити важливу роль адміністративно-правових засобів її здійснення, оскільки ефективність діяльності митних органів в значній мірі залежить від якості цих засобів та належної організації управління в цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Серед вітчизняних науковців, які зробили вагомий внесок у вивчення проблематики розвитку митної справи загалом та функціонування митної системи зокрема, варто відмітити праці І. Бережнюк, П. Буряк, А. Войцещук, С. Герчаківський, О. Десятнюк, Б. Карпінський, А. Крисоватого, В. Мартинюк, П. Пашко, О. Піхоцької, А. Саварець, Б. Яреми та інші.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Метою статті є аналіз законодавства та узагальнення теоретичних напрацювань щодо особливостей управління митною справою задля визначення адміністративно-правових засобів її здійснення та виробленя пропозицій щодо вдосконалення митної політики держави в цілому.

Виклад основного матеріалу

Митна політика держави являється важливим важелем, що використовується для здійснення зовнішньої торгівлі та захисту національних інтересів у цій сфері.

В науковій літературі дуже часто співвідносяться поняття «митної політики» та «митної справи». Серед багатьох, хочемо звернути увагу на позицію К. К. Сандровського, який визначив поняття митної політики через поняття митної справи. Зокрема під митною справою вчений розуміє «…сукупність різноманітних засобів запровадження в життя митної політики будь-якої держави, що забезпечують економічну (перш за все) охорону її кордонів»[2].

В свою чергу під митною політикою розуміється «система заходів, що регулюють ввезення, вивезення та транзит переміщуваних через кордони даної держави товарів й інших предметів, їх митне обкладення, оформлення і контроль.» Проте таке визначення фактично ототожнює поняття митної політики і митної справи. Тому вчений наголошує на тому, що «митна політика не зводиться лише до техніки митної справи, до власне митних заходів на кордоні чи в зв'язку з його перетином (огляд і випуск вантажів, нарахування мита тощо). Це поняття ширше, воно охоплює різні сторони діяльності держави у сфері зовнішньоекономічних зв'язків [2].

Відтак інструментом реалізації зовнішньоторговельної політики держави якраз таки і являється митна справа.

Якщо характеризувати митну справу, виходячи з цілей її здійснення, то можемо вказати на те, що це «сукупність засобів і методів забезпечення дотримання митно-тарифних правил, а також заборон і обмежень щодо ввезення товарів в Україну та вивезення товарів з України» [3].

Відповідно до ч.1 ст.7 Митного кодексу України митну справу становлять:

- встановлені порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення,
- застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності,
- справляння митних платежів,
- ведення митної статистики,
- обмін митною інформацією,
- ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності,
- здійснення відповідно до закону державного контролю нехарчової продукції при її ввезенні на митну територію України,

- запобігання та протидія контрабанді,
- боротьба з порушеннями митних правил,
- організація і забезпечення діяльності митних органів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної митної політики [1].

Цей перелік не є вичерпним, оскільки державна митна справа охоплює також й інші види діяльності, для прикладу такі як: здійснення валютно-фінансової політики держави, підписання угод про вільну торгівлю, видача заборони чи обмежень, які стосуються питань ввезення в Україну чи вивезення з України окремих видів товарів, або ж переміщення їх транзитом через територію України, встановлення митних пільг, тощо. Таким чином, можемо констатувати, що митна справа є складовою діяльності держави у зовнішньополітичній та економічній галузі та завдяки належній організації митної справи, державою регулюється зовнішньоекономічна діяльність на тарифній і нетарифній основі.

Митну справу здійснюють від імені держави відповідні органи виконавчої влади – митні органи. Безпосереднє керівництво покладається на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику. На сьогодні таким органом є Державна митна служба України.

Відповідно до ч. 2 ст. 7 МКУ митна справа має здійснюватися «…з додержанням прийнятих у міжнародній практиці форм декларування товарів, методів визначення митної вартості товарів, систем класифікації та кодування товарів та системи митної статистики, інших загальновизнаних у світі норм і стандартів» [1].

Таким чином, митна справа – це специфічна сфера діяльності держави, у межах якої забезпечується реалізація та захист митними органами публічних інтересів у сфері зовнішньоекономічної політики, національної та економічної безпеки держави.

Митним кодексом також визначено принципи здійснення митною справою, до яких відносяться принципи:

1) виключної юрисдикції України на її митній території;

2) виключних повноважень митних органів України щодо здійснення митної справи;

3) законності та презумпції невинуватості;

4) єдиного порядку переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України;

5) спрощення законної торгівлі;

6) визнання рівності та правомірності інтересів усіх суб'єктів господарювання незалежно від форми власності;

7) додержання прав та охоронюваних законом інтересів осіб;

8) заохочення доброчесності;

9) гласності та прозорості;

10) відповідальності всіх учасників відносин, що регулюються цим Кодексом [1].

Таким чином, якщо характеризувати митну справу з точки цільового підходу, то її основним змістом є проведення митних операцій, застосування митних процедур та митного контролю, що можна вважати засобом забезпечення дотримання заходів державного регулювання зовнішньо-економічної діяльності [4].

Змістом митної справи можемо вважати діяльність всіх митних органів та осіб, які будь-яким чином пов'язані з переміщенням через митний кордон. Сюди можемо віднести як декларантів, так і посадових осіб митних органів.

Саме митні органи здійснюють управління митною справою, оскільки ними встановлюється порядок та організація переміщення через митний кордон України як громадян, так і різних товарів, транспортних засобів. Митні органи реалізовують митні процедури, здійснюють митний контроль та стягнення мита, а також інші заходи у щодо реалізації державної митної політики в Україні.

Як митна політика, такі і митна справа завжди перебувають у тісному взаємозв'язку із зовнішньоекономічною діяльністю держави, враховуючи те, що вони виникають за наявності економічних міждержавних, в тому числі і торговельних відносин, як об'єкта управлінського впливу та контролю. Тому в органах, що здійснюють митну політику завжди переважають функції економічного характеру.

Більшість науковців до таких функцій відносять: 1) фіскальну; 2) регулятивну; 3) захисну.

Розкриваючи зміст фіскальної функції варто сказати, що завдяки їй відбувається наповнення державного бюджету через стягнення митних зборів, податків, акцизного збору з товарів чи інших предметів, які переміщуються через митний кордон. Важливо не ототожнювати ці збори з митними платежами, такими як плата за митне оформлення, за зберігання товарів на митних складах тощо, оскільки вони не мають фіскальної функції, а всього лише являються платою за митні послуги.

Правильна організація управління митною справою значною мірою залежить від регулюючої функції митної політики в цілому, так як регулююча функція зазвичай включає «вплив держави та її компетентних органів на зовнішньоекономічні зв'язки засобами економічного та адміністративного характеру» [5]. Така діяльність органів влади провадиться для того, аби належним чином можна було захистити як загальнодержавні, так і національні інтереси товаровиробників та створити для них сприятливі умови функціонування, що дасть можливість дотримання міжнародно-правових зобов'язань держави і в той же час забезпечення реалізації внутрішньо-державної політики в сфері економіки.

Характеризуючи захисну функцію митної політики, варто відмітити, що вона може розглядатися як в широкому, так і у вузькому розумінні. В широкому значенні захисна функція спрямована на захист держави від зовнішніх загроз, що включає такі аспекти як: захист національної безпеки держави та підтримання міжнародної безпеки, забезпечення екологічної безпеки, дотримання громадського порядку, захист внутрішнього ринку, а також прав й інтересів споживачів. Сюди також можна віднести створення належних умов для дотримання законності під час переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України та проведення заходів по боротьбі з контрабандою, міжнародним тероризмом та іншими порушеннями митних правил [6].

У вузькому значенні захисна функція митної політики включає в себе правоохоронну діяльність держави.

Кожну з цих функцій митні органи здійснюють, виконуючи свої контрольні повноваження, так як митний контроль, грошово-кредитний, санітарно-гігієнічний, екологічний та інші види контролю. Крім того митними органами також ведеться діяльність по боротьбі з контрабандою та по-рушеннями митних правил, при цьому жодним нормативно-правовим актом не передбачено надання статусу правоохоронного органу митним органам.

Здійснюючи основні завдання митної політики, органами управління зазвичай всі ці функції працюють в комплексі,

Таким чином можемо зробити висновок про те, що реалізовуючи свою митну політику митні органи держави використовують специфічні засоби впливу, які розкриваються через поняття «митної справи». Державна митна справа завжди здійснюється з додержанням встановлених міжнародними нормами форм декларування товарів, методів визначення їх митної вартості, систем класифікації та кодування та системи митної статистики, тощо.

Варто відмітити, що ці засоби поділяються на дві групи – засоби тарифного та нетарифного регулювання [8].

При реалізації митної політики кожен її засіб може виконувати не одну окрему функцію, а декілька, наприклад, регулятивна і фіскальна функції буде виконуватися під час сплати мита виконує, а штраф за порушення митних правил є покаранням щодо суб'єкта правопорушення та як компенсація у державний бюджет платежів, що не були стягнені в результаті цього правопорушення.

Отож, для належного управління, митна справа потребує постійного впорядкованого впливу, який в той же час нерозривно пов'язаний із митною політикою держави. Вона здійснюється шляхом встановлення певного порядку та правил поведінки. Відповідно до ч.3. ст. 7 МКУ «Засади митної справи, зокрема, правовий статус митних органів, митна територія та митний кордон України, процедури митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщу-

ються через митний кордон України, митні режими та умови їх застосування, заборони та/або обмеження щодо ввезення в Україну, вивезення з України та переміщення через територію України транзитом окремих видів товарів, умови та порядок справляння митних платежів, митні пільги, визначаються цим Кодексом та іншими законами України»[1].

Крім того Урядом України схвалено Концептуальні напрями реформування системи органів, що реалізують державну податкову та митну політику від 27 грудня 2018 р. № 1101-р, згідно з якими «метою розвитку системи органів, що реалізують державну податкову та митну політику, є побудова на базі Державної податкової служби та Державної митної служби ефективної моделі здійснення заходів державної податкової та митної політики відповідно до плану, який передбачатиме впровадження в їх діяльність кращих світових практик з реалізації державної податкової та митної політики, удосконалення існуючих процедур, налагодження процесів інституціонального оновлення та розвитку функціональної спроможності виконання покладених завдань».

Реформування системи органів, що реалізують державну податкову та митну політику, передбачається здійснювати за такими напрямами:

спільні напрями реформування системи органів, що реалізують державну податкову та митну політику:

оптимізація організаційної та функціональної структури;

удосконалення процедури адміністративного оскарження;

управління інформаційними системами та технологіями;

розвиток персоналу, реформи для забезпечення доброчесності та антикорупційні заходи;

прозорість та контрольованість реформи;

напрями реформування в частині реалізації державної податкової політики:

стимулювання добровільної сплати податків, розвиток податкових сервісів;

управління ризиками, податковий контроль та аудит;

удосконалення роботи, спрямованої на погашення податкового боргу;

протидія розмиванню податкової бази та посилення функції аналізу трансфертного ціноутворення;

напрями реформування в частині реалізації державної митної політики:

сприяння безпеці та міжнародній торгівлі, включаючи спрощення та гармонізацію митних процедур;

сприяння ефективному справлянню митних платежів;

розвиток інфраструктури, електронних технологій та сервісів для міжнародної торгівлі;

захист суспільства, громадського здоров'я і безпеки навколишнього природного середовища та боротьба з незаконним переміщенням наркотичних засобів та зброї;

підвищення ефективності міжнародного митного співробітництва [7].

Висновки

Організація управління митною справою напряму залежить від митної політики держави. Митна справа – це діяльність держави та її уповноважених органів щодо встановлення тарифних і нетарифних обмежень переміщення товарів через митний кордон та контролю за їх виконанням з метою реалізації державної митної політики.

В свою чергу митна політика держави є динамічною і повинна узгоджуватися із зовнішньоекономічною діяльністю держави.

Будь-які напрямки реформування митної політики мають сприяти безпеці та міжнародній торгівлі, ефективному справлянню митних платежів, розвитку інфраструктури, електронних технологій та сервісів для міжнародної торгівлі та підвищенню ефективності міжнародного митного співробітництва.

Література

1. Митний Кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text.

2. Митне право в Україні: навчальний посібник для студентів юридичних вузів та

факультетів / За ред. К. К. Сандровського. 2000. 208 с.

3. Резнік Н. П., Боровик Т. В. Митна справа та митна політика держави. *«Молодий вчений»* 2022. № 9 (109) URL: https:// molodyivchenyi .ua/index.php/journal/article/ view/5585/5468.

4. Гуменюк О. Г. До питання про основні принципи митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. Вип. 16. С. 113–116.

5. Гуцул І.А. Митна політика у фіскальному просторі України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент». 2015. Вип. 10. С. 232–234.

6. Розвиток митної політики України в контексті реалізації економічної функції держави: монографія / Гребельник О. П., Пашко П. В., Шевчук С. В., Сушкова О. Є. та ін.; за ред. д.е.н., проф. О. П. Гребельника. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 266 с.

7. Концептуальні напрями реформування системи органів, що реалізують державну податкову та митну політику від 27 грудня 2018 р. № 1101-р
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/1101-2018-%D1%80#n10.

8. Customs service reforming and moderating WCO programme URL: http://www. wcoomd.org.

ORGANIZATION OF CUSTOMS MANAGEMENT IN UKRAINE

The scientific article examines the concepts of «customs affairs» and «customs policy» as the main components of the development of the national system of customs regulation. It has been established that customs policy is a component of state policy and is aimed at protecting the economic security of the state.

It is substantiated that the customs business is a specific activity of the state and authorized bodies, within the limits of which the implementation and protection of public interests in the field of foreign economic policy, national and economic security of the state is ensured, with the aim of implementing the state customs policy.

The author characterized three main functions of customs policy: fiscal; regulatory; protective It was concluded that when carrying out the main tasks of the customs policy, management bodies usually perform all these functions in a complex manner.

For proper management, the customs business needs a constant and orderly influence, which at the same time is inextricably linked with the customs policy of the state. Any directions of customs reform should contribute to security and international trade, efficient processing of customs payments, development of infrastructure, electronic technologies and services for international trade, and increasing the efficiency of international customs cooperation.

***Key words**: customs affairs, customs policy, customs policy functions, customs administration, customs authorities.*